

Қарағанды мемлекеттік медицина университеті
Қазақстан тарихы және саяси әлеуметтік пәндер кафедрасы

СӨЖ

Тақырыбы: «Саясаттану – ғылымы»

Орындаған: Шардарова
Нәжсерген: Темірқұлов О.
Ж.

Қарағанды
Қ2009.

а

САЯСАТТАНУ - ҒЫЛЫМ

Қазіргі кезеңде саясат пен саяси қатынастарға, саяси институттардың қызметіне және бұлардың экономикаға, идеологияға, мәдениетке тигізетін ықпалы күрт өсе түсуде.

Саясатты, саяси қатынастарды, мемлекеттік билікті зерттеу бірқатар қоғамдық пәндердің шеңберінде, ең алдымен, саясаттану саласында жүзеге асады. Сол себепті қоғамтану ғылымдарының құрылымында саясаттану пәні берік орын алып отыр. Кең мағынада алғанда, саясатты, саяси жүйелер мен ұйымдарды зерттейтін ғылымның әр елде саясаттану, саяси ғылым, саяси әлеуметтану, саяси философия және т.б. деп әр қилы аталатындығын айта кету керек. Асылы, бұл атаулардың қайсысы болса да, көпсалалы, ауқымды пәннің қайсы бір ерекшеліктері мен нюанстарына ғана назар аудартады. Алайда, іс жүзіндегі сөз қолданыстарында бұл ерекшеліктер езінен-езі түсінікті сияқты. Мысалы, ағылшын-саксон тілді елдерде - "Саяси ғылым", Францияда - "Саяси әлеуметтану", Испанияда - "Саясаттану" және т.б. атауларды ұнатады. Сондықтан, бұл тақырыпта "саясаттануды" ғылым ретінде жоғары бағалай отырып, бұл атаулардың бәрін де тең тұрғыда қолдануды жөн көрдік. Саясаттанудың ғылым ретіндегі қамтитын мәселелерінің ауқымы өте кең. Сондықтан, бір ғана тақырыптың аясында саясаттанудың ғылым ретіндегі күллі мәселесін жан-жақты, әрі барынша терең қарастыру мүмкін емес. Осыған байланысты, өз пайымдауларымызда абсолюттік ақиқатқа ұмтылмай-ақ, саясаттану курсының кіріспе тақырыбы шеңберінде проблеманың қайсыбір түйінді мәселелерін ғана ашып көрсеткенді жөн деп білдік.

Қазақстан Республикасының
тұы.

Саясаттану пәні

Саяси ғылым да басқа ғылым салалары секілді, калыптасу мен дамудың ұзақ жолынан, яки, саясат туралы ғылым қоғамдық ғылымдармен тұтастықта және философиямен ара жігі ажырамаған антикалық (ежелгі) саяси-әлеуметтік әмбебаптықтан (универсализмнен), ең бастысы, саясаттың заңдық нормалар ой-өрісінің ықпалымен дамып, мемлекет пен құқық жөніндегі ғылымдардың жіктелу кезеңі арқылы, содан кейін саясатты оқып үйренуге философиялық, әлеуметтанулық және психологиялық бөліністер кезеңі арқылы, әлеуметтану, құқықтық және т.б. әр қилы көзқарастар мен ықпалдарды жинақтап, тұтастыратын саясат (саясаттану) туралы ғылымның калыптасуы, жүріп жатқан қазіргі кезеңге жетуі сияқты ұзақ жолынан өтті.

Қоғам туралы білім дамуының әр түрлі кезеңдерінде саяси ілімді зерттеуге Платон, Аристотель, Әл-Фараби, Н.Макиавелли, Т.Гоббс, Дж.Локк, Ш.Монтескье, Т.Пейн, Т.Джефферсон, А.Токвилль және өткен дәуірлердің т.б. ойшылдары зор үлестерін қосты. Саяси ойдың дамуында К.Маркс пен В.И. Ленин де маңызды орын алады. Сонымен бірге, саясаттанудың қазіргі кездегі зерттелуіне М.Вебердің, К.Луйистің, Р.Риплидің, В.Пареттоның, Г.Монтескьенің, Ч.Мерриамның, А.Финиф-тердің және т.б. көзқарастар жүйесі елеулі ықпал жасады. Қазіргі кезде дүниежүзінде саясаттануды, оның объектісі мен ғылым ретінде зерттеу ісінде оның түрлі тәсілдері мен әдістерін, жолдары мен түрлерін іздеу белсенді түрде жүргізіліп жатыр.

Қазақстан Республикасының
елтаңбасы.

Саяси талдаулар мен ұсыныстар нәтижелерінің ғылыми нақтылығы әр түрлі саяси жүйелер қозғалыстарының түрлі кезеңдерінде әрқалай болып шығатындығы - табиғи нәрсе. Егер, тұтастай алғанда, саясаттанушылар белгілі бір жүйенің қызметінен жалпы және өзіндік ерекше факторларды көбірек ашып, нақты өмірді ең жоғары дәрежеде және объективті түрде көрсететін қоғамдық құрал жасактай алса, онда мұндай ғылыми нақтылықта жоғарырақ болады. Әр елде саясаттану ғылымының, әсіресе, басқа кез келген қоғамдық ғылымға карағанда, ұлттық өзіндік ерекшелікпен көбірек байланысты болуы -табиғи құбылыс. Оның тұжырымдары мен қағидаларының, пайымдаулары мен ұсыныстарының, көбіне, тек тікелей белгілі бір елге бағытталуы да сондықтан. Бұлардың басқа елдерде қолданылуын ең әуелі қисындық талдаумен, әлеуметтік тәжірибемен, сезімге жүгінуден тексеруін алу керек.

Сондықтан, әрбір елдің әртүрлі аймақтарында елеулі айырмашылықтары болуы әбден мүмкін өзіндік ерекшелікті кейбір белгіленген жалпы заңдар аясында терендетіп зерттейтін плюралистік (көппікірлік) тұрпаттағы саясаттанымды көз мектебі болуға тиісті де.

Саясаттану ұғымдары мен категориялары, заңдары мен әдістері Саясаттану ғылым ретінде өзінің ұғымдық аппаратын (аспабын) жасақтайды. Оның тек езіндік пәндік келбетін, өзіндік зерттеу нысанасы ғана емес, сонымен бірге зерттеу аясының өзіндік ерекшелігін бейнелейтін ұғымдардың, категориялардың, заңдар мен тану әдістерінің жүйесі де бар. Әрбір саясаттанымдық ұғымның сапасы мұны растайтын. Не болмаса теріске шығара алатын тәжірибемен тексерілетіндігін айта кету керек. Сайып келгенде, азды-көпті тиянақты білімдер мен шынайы проиестер болжамдарыі қамтамасыз етуде өзінің бейімділігін танытқан ұғымдар ғана ерекшеленіп калады.

Қазіргі кезде әртүрлі саясаттанушылар мен саясаттану мектептері колдана алатын ұғымдардың тұжырымдапған жүйесін ұсыну өте-мөте күрделі күйінде калып отыр. Әйтсе де, казірдің өзінде-ак саяси өмірді біршама тиянақты және объективті түрде талдап, бағалауға мүмкіндік беретін кейбір ортақ ұғымдар орнықты.

Саясаттанудағы мұндай ортақ ұғымдардың катарына ең алдымен "саясат" және "саяси" деген енбасты категориялар жатады. Мағынасы неғұрлым кең де жалпылама "саясат" категориясын талдауға көшпей тұрып, әуелі "саяси" түсінуге болатынын карастырып көрелік.

Саяси өмірде әлеуметтік зерттеулер.

Саясаттануда саяси құбылыстарды зерттеулерге бихевиоралдық (тәртіптілік) әдіске үлкен маңыз беріледі. Мұның мәні жекелеген адамдармен әлеуметтік топтардың көп қырлы тәртібін нақтылы зерттеу арқылы саяси құбылыстарды оқып-үйренуде жатыр. Бұл әдісті саясаттануда қолдану мына теменгі бастапқы ережелерге, алғышарттарға сүйенеді:

біріншіден, саясат әлеуметтік құбылыс ретінде өзіндік өлшемге ие, ал саяси қызметтің барлық топтық түрлерін зерттеуді, басты нысандары есебінде көрінетін нақтылы индивидтердің тәртібін талдаудан шығаруға болады;

екіншіден, саясатқа қатысудың басты сылтауы психикалық бағдарлар болып табылады;

үшіншіден, тәжірибелік фактілерді жинау және саяси құбылыстар сандық өлшемдерге ұшырауы мүмкін, ал мұның өзі саясаттанудың алдында математикалық және басқа да әдістерді, статистикалық керсеткіштерді, сауалнамалар арқылы алынған мәліметтерді сұрыптау әрі талдау кезіндегі компьютерлік техниканың нәтижелерін пайдаланудың кең мүмкіндігін ашатын болады.

Қазіргі кезде бихевиоризм саясаттанудағы жетекші зерттеушілік бағыттардың біріне айналуда. Ол, әсіресе, тоталитаризмнің табиғатын ашып көрсетумен адамдардың саяси тәртібін түсіндіруде өте тиімді әдіс болып шықты.

Қоғам жөніндегі ғылымдар кұрылымындағы саясаттанудын орны.

Саясаттанудын міндеттері:

Ғылым ретіндегі саясаттанудын мәні менезінді ерекшелігін анық түсіну үшін, біріншіден - оның шектес ғылымдармен арақатынасын және озара байланысын, екіншіден - қоғам мен саясат жөніндегі басқа да ғылымдардан даралайтын оның міндеттерін дұрыс анықтап алу өте-мөте маңызды. Осымен байланысты айтатын нәрсе - саясаттанудын ең басты негізгі қатынастар мен байланыстарды ашып көрсететін өзіндік зерттеу нысаны. ұғымдары, категориялары мен заңдары, танымдық әдістері болумен бірге. саясаттану ең әуелі философиямен, мемлекет және құқықтық теориямен. тарихпен, әлеуметтанумен, әлеуметтік психологиямен барынша тығыз байланысты. Бұлардың өзара байланысының негізі - зерттеудің ортақ нысаны – нақты көріністері сан алуандығымен бейнеленетін Қоғамның саяси өмірі.

Қоғам туралы ғылымдардың әрқайсысы қоғамның саяси өмірін өзінің алдында тұрған өзіндік ерекше аттарына, міндеттеріне сәйкес зерттейді де, мәселенің мәнін өзінің белгілі бір көзқарасы тұрғысындағы құралдарымен, әдістерімен шешеді. Мысалы, философия саясаттың неғұрлым жалпы мәселелерін қарастырады. Әлеуметтік философия шеңберінде көптен бері қалыптасқан ерекше бағыт — әлеуметтік құбылыс ретіндегі саясатты дүниетанымдық сараптаумен шұғылданатын саясат философиясы деген бағыт дамуда.

Философияның тікелей пәні саясаттың заңдары, қоғамның саяси өмірінің ұйымдасуы, қызмет жасауы және дамуы заңдары емес, керісінше, саяси саладағы неғұрлым жалпы, философиялық заңдардың көрініс табуы мен қимыл-әрекетінің ерекшеліктері болып табылады.

Саясаттанудың дүниетанымдық қызметі қоғам туралы, тұтас алғандағы дүние туралы, қоғамдық қатынастар жүйесіндегі өзінің орны, саяси процестердегі езінің міндеті туралы, адамның түсініктері жүйесіндегі саяси құбылыс қандай орын алатындығы туралы сұрақтарға жауаптарды іздестіруден көрінеді. Мұндай ізденістің нәтижесі - саяси сананың әдеттегі деңгейден ғылыми-теориялық деңгейге қарай дамуын, құндылық бағдарларының қалыптасуына қарай дамуы және азаматтың топтың, партияның саяси позициясын айқындаудағы көмек болып табылады.

Ал саясаттанудың әдістемелік қызметі саяси өмірді танудың тиімді әдісімен зерттеушілерді қаруландыру үшін, саяси құбылыстар мен процестерді талдаудың тәсілдері мен амалдарын жасап шығаруда жатыр.

Мұндай ізденістің нәтижесі саяси өмірді тиімді танудың элеуметтік мақұлданған негіздері мен тәсілдерінің, саяси теорияларды құрудың ережелері мен өлшемдерінің, саяси құбылыстар мен процестерді басқаруды, тиімді және қолайлы етуге бағытталған іс жүзіндік саяси қызметті ұйымдастыру үлгілерінің жүйесі болып табылады.

Осыған байланысты, саясаттанудың тек қана объективтік өмірді көрсетіп қоймай, сонымен бірге оған ықпал етудің, қуатты құралы есебінде де қызмет ететінін айтқан жөн. Басқаша айтқанда, саясаттану қоғам үшін маңызды басқарушылық та қызмет атқара алады. Бұл жерде әңгіме саяси процестерге басшылық жасау мәселелері бойынша, практикалық ұсыныстарды жасақтау үшін саясаттанымдық білімдерді пайдалану жөнінде болып отыр.

Саясаттанудың болжамдык және баска да функцияларын жүзеге асыруға саяси өмірді, оның дамуынын заңдылықтарын, жолдарын, түрлері мен тетіктерін саясаттанудын дұрыс та жан-жақты көрсетуі негіз бола алады . Осыған байланысты, тұтастай алғандағы бүкіл дүниежүзінде, сондай-ак әсіресе,біздің елімізде саяси өмір казіргі кезде саясаттанудын алдына көптеген жаңа проблемаларды қойып отыр және көбінесе ескіргендерін жанаша ой-елегінен өткізуге мүмкіндік беруде. Сөйтіп, әмірдің өзі бұл ғылымның алдына жаңа міндеттер қоя отырып, әрі оларды ғылыми тұрғыда шешу үшін негіз қалай отырып, оның дамуы үшін шын жөніндегі жағдайларды жасауда. Бұл, біріншіден. Екіншіден - саясаттанушылардың зерттеулері және олардың нәтижелері жәй сөз жүзінде емес, керісінше, іс жүзінде қажет болатын әрі өмірде қолданылатын болса. онда олар саясат пен саяси өмірге елеулі түрде оң әсер етуге қабілетті екенін тәжірибе көрсетіп отыр. Асылы, саясаттанудың ең жалпы алғанда практикалық пайдасы, саяси процесс түсінігін, оны белгілі бір басшылардың, я болмаса саяси ұйымдардың кездейсоқ қадамдары мен әрекеттерінің бейбастық жиынтығы ретінде қарастырмай, керісінше, саяси ұйымның мүмкіндіктерін іске асырудағы саяси ерік-жігерлер мен мүдделердің қисынды өзара қимыл-әрекетін қалыптастыру болып табылады.

Әрбір дәуір адамзат өмірінде езіндік ерекше саяси мәселелерді қойып, оларды өзінше шешті. Егер де ойша кейінге үңілетін болсақ, онда ХХІ ғасырға бізбен бірге кірген көп түрлі шексіз саяси жүйелерді, ілімдерді, бағыттарды, көзқарастарды керуге болады. Оларды дұрыс бағдарлау мен олардың мәнін түсіну үшін төмендегідей белгілі бір методологиялық әдіс-тәсілдерді басшылыққа алу қажет: біріншіден, кез келген саяси ілім еріксіз "ойдан шығарылған", кімнің болса да, тіптен кеменгердің болса да ақыл-ойымен табылған нәрсе емес, керісінше ол тарихтың қайсыбір кезеңінде өмірлік жағдаймен қойылған қоғамдық практиканың қажеттілігінің сұрақтарына қайтарылған жауап сияқты. Адамдардың саяси практикасы саяси теориялардың, ілімдердің пайда болуы мен дамуының себепшісі болды және олардың шыншылдығының және өміршендігінің басты өлшем-бірліктері болды. Өмірдегі қайсыбір мәселелерге ғылыми негіздеме жасау үшін, теория немесе ілім жасау үшін, сөйтіп саяси практикаға "жарық" жол салу үшін ойшыл сол практиканы терең танып білуі қажет. Адамдарды ойландыратын сұрақтарды алдын ала көре біліп, оларға теориялық негізделген жауаптар беруі тиіс. Тек осындай жағдайда теория немесе ілім адамдарға, халыққа, қоғамға қызмет ететін болады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Абсаттаров. Саясаттану.
2. Гаджиев К.Г. Саясаттану ғылымы.
3. Мұстафин Т.Т. Саясаттануға кіріспе.
4. Жамбылов. Д.Р. Саясаттану.

Назар аударғандарыңызға рахмет